HAIEK GABE, ARGAZKIA EZ DAGO OSATUTA

BEIRA-ARASAK

1. beira-arasa.l Lyceum Club 2
2. beira-arasa. Lyceumi buruzko ikerlanak 3
3. beira-arasa: Juan Ramón Jiménez 4
4. beira-arasa: Ernestina de Champourcin eta haren ibilbide intelektuala 5
5. beira-arasa: Ernestina de Champourcin 7
6. beira-arasa: Beste egile batzuek Ernestina de Champourcini idatzitako gutunak 7
7. beira-arasa: Eskaintza duten liburuak 10
8. beira-arasa: Champourcin-en poemen zirriborroak 11
9. beira-arasa: Carmen Conde 14
10. beira-arasa: Concha Méndez 16
11. beira-arasa: Josefina de la Torre 17
12. beira-arasa: Gerardo Diegoren antologia eta 27ko taldearen sorrera 18
13. beira-arasa: 27ko beste emakume idazle batzuk 19
14. beira-arasa: 27ko belaunaldia, poesiaz harago 20

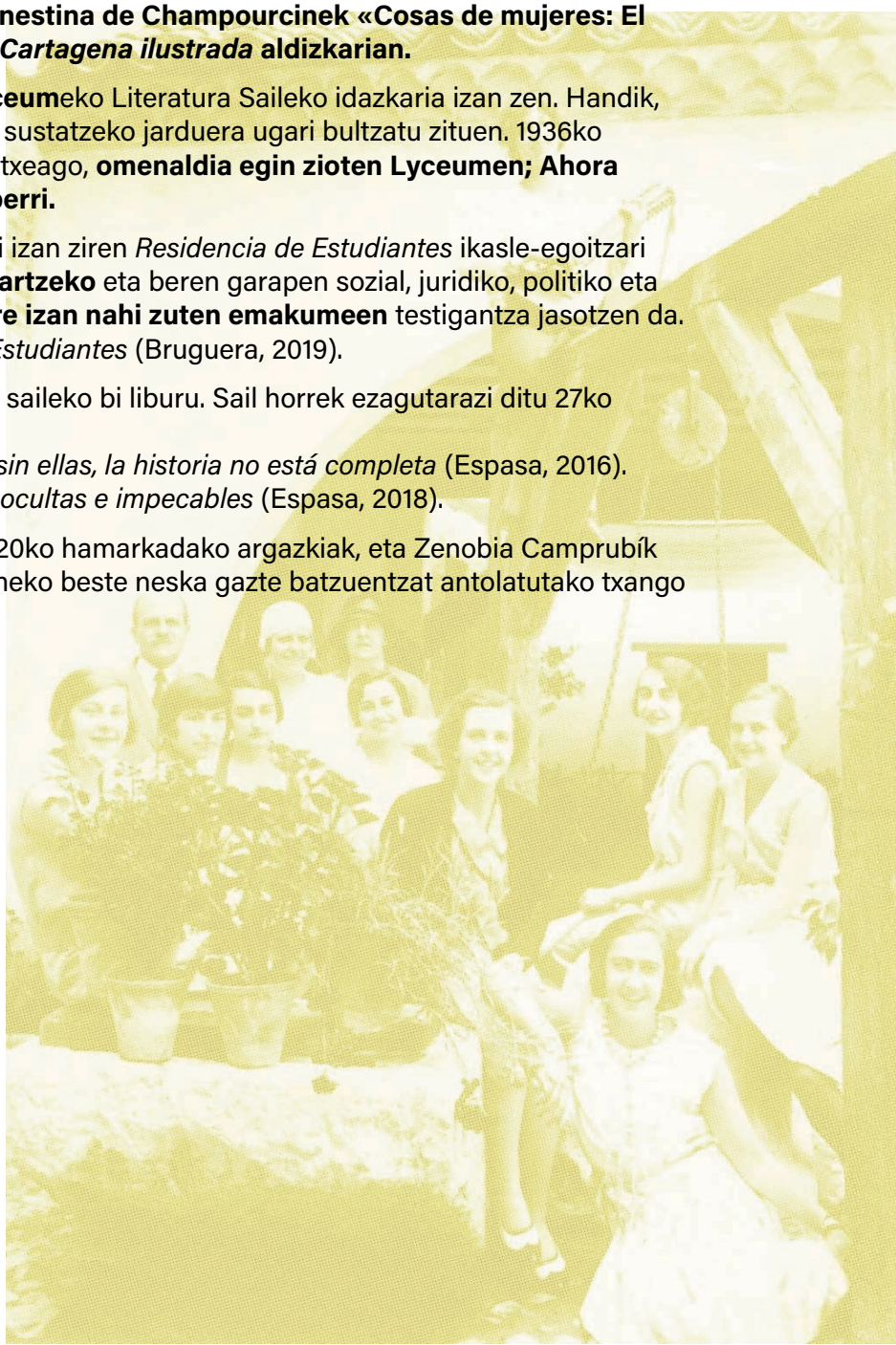

web: https://unav.edu/expo-mujeresG27

LYCEUM CLUB

1926an, Lyceum Club Femeninok Madrilen ireki zituen ateak, garaiko emakumeentzako elkargune eta kultura-eztabaidarako gune nagusi gisa. Ernestina de Champourcinek aktiboki parte hartu zuen klubeko literatura-sailean, eta handik beste emakume batzuen presentzia sustatzen lagundu zuen. Argazkiek eta argitalpenek erakusten dute emakume horiek nola sortu zituzten adiskidetasun-loturak eta nola lagundu zuten beren gune propioa eratzen.

1. Lyceum Club Femenino 1926ko apirilean sortu zen, eta urte hartako azaroaren 4an ireki zituen ateak. **Handik gutxira, Ernestina de Champourcinek «Cosas de mujeres: El Lyceum» artikulua idatzi zuen *Cartagena ilustrada* aldizkarian.**
2. **Ernestina de Champourcin Lyceum**eko Literatura Saileko idazkaria izan zen. Handik, emakumeek idatzitako literatura sustatzeko jarduera ugari bultzatu zituen. 1936ko ekainean, gerra hasi baino lehentxeago, **omenaldia egin zioten Lyceumen; Ahora egunkariak eman zuen haren berri.**
3. 27ko belaunaldiko egile asko bizi izan ziren *Residencia de Estudiantes* ikasle-egoitzari buruzko komiki berri batean, **elkartzeko** eta beren garapen sozial, juridiko, politiko eta kulturala bultzatzeko **leku bat ere izan nahi zuten emakumeen** testigantza jasotzen da. Susanna Martin, *Residencia de Estudiantes* (Bruguera, 2019).
4. Tania Ballóren *Las **Sinsombrero*** saileko bi liburu. Sail horrek ezagutarazi ditu 27ko belaunaldiko emakumeak.
   Tania Balló, *Las **Sinsombrero** 1: sin ellas, la historia no está completa* (Espasa, 2016).
   Tania Balló, *Las **Sinsombrero** 2: ocultas e impecables* (Espasa, 2018).
5. Ernestina de Champourcinen 1920ko hamarkadako argazkiak, eta Zenobia Camprubík bere iloba Inésentzat eta Lyceumeko beste neska gazte batzuentzat antolatutako txango baten talde-argazkia.

LYCEUMI BURUZKO IKERLANAK

Denbora luzez ahanzturan egon baziren ere, azken urteotan ugaritu egin dira Lyceum Club Femeninori eta emakumeek 27ko belaunaldian izan zuten eginkizunari buruzko ikerlanak eta erreferentziazko obrak. Haien orrialdeetan, elkartzeko, prestatzeko eta kultura-bizitzan parte hartzeko gune haren historia berreskuratzen da, eta Espainiako kultura berritzen lagundu zuten emakume idazle, artista eta pentsalarien ibilbidea ezagutarazten da.

Izenburuak berak ere oso adierazgarriak dira...

1. *Marisabidillas, frívolas y peligrosas: El Lyceum Club Femenino de Madrid (1926-1936)*, de Rocío Naranjo González (Hoja de Lata Editorial, 2026).
2. *Insumisas : historia de la lucha por la igualdad en España*, de Manuel Espín (Almuzara, 2026).
3. *La conspiración de las lectoras*, de José Antonio Marina (Anagrama, 2009).
4. *El club de las modernas*, de Eva Cosculluela (Seix Barral, 2026).
5. *Las Sinsombrero 3, No quiero olvidar todo lo que sé*, de Tania Balló (Espasa, 2022).
6. *Ernestina de Champourcin (1905-1940): la formación de una intelectual de vanguardia*, de María Dolores Esteban-Cerezo, (Universidad de Navarra, 2022).
7. *Ni locas, ni tontas*, de María Pérez Herrero (Espasa, 2020).
8. *Las olvidadas*, de Eva Castillo Reyes y Verónica García Gómez (Seleer, 2017).

JUAN RAMON JIMÉNEZ

Juan Ramón Jiménez 27ko poeten erreferente nagusietako bat izan zen 1920ko hamarkadan. Garai hartan garatu zen poesia hutsaren kontzeptua, erabakigarria Espainiako poesia berriaren zati handi batentzat. Nafarroako Unibertsitateko Artxibo Nagusian gordetzen diren dokumentuek Ernestina de Champourcinekin izan zuen harreman intelektual eta pertsonal estuaren lekukotasuna ematen dute: erbestealdian ere iraun zuen bien arteko literatura-elkarrizketak. Aldi berean, dokumentu horiek erakusten dute Ernestinak berak ere ekimena izan zuela poesia hutsari buruzko gogoetan, hain garrantzitsua izan baitzen haren literatura-bilakaeran.

1. *Ley, 1927.* Juan Ramón Jiménezek zuzenduriko aldizkaria, idazle gazteen poesia berria ezagutarazteko sortua. Haien artean zeuden 27ko zenbait poeta, hala nola Jorge Guillén —Góngoraren omenezko poema bat argitaratu zuen— eta Carmen Conde.
2. Henri Brémond, *La poésie pure* (Bernard Grasset, 1926). Brémondek «**poesia hutsari**» buruz egindako gogoetak eragin erabakigarria izan zuen Juan Ramón Jiménezengan, eta Ernestina de Champourcinentzat ere erreferentea izan zen, poesia funtsezko eta araztutako esperientziatzat ulertzeko.
3. «Al margen de un libro nuevo. La poesía pura», *El Heraldo de Madrid* egunkarian 1927ko otsailean argitaratutako **artikulu kritikoa**. Ernestinak bizitza osoan landu zituen literatura-kritika eta sormenezko idazketa; bietan, poesiaren ikusmolde bera zuen.
4. **Kontu handiz lakratutako** gutun-azalek erakusten dute Juan Ramón Jiménezek xehetasunei ematen zien arreta, eta Ernestina de Champourcinekin izan zuen harreman intelektual eta pertsonal estuaren aztarna ere badira.
5. *El español perdido*, **Juan Ramón Jiménez**. Erbesteak eragindako min sakonari eta Espainiako Gerra Zibilaren ondoren bere hizkuntzarekiko eta aberriarekiko hausturari buruzko funtsezko testu hau *Rueca* aldizkarian argitaratu zen lehen aldiz, Ernestina de Champourcinek zuzentzen zuen Mexikoko aldizkarian. Poetak testuaren **jatorrizko eskuizkribua** bere artxibo pertsonalean gorde zuen.
6. *La ardilla y la rosa*: Ernestina de Champourcinek Juan Ramón Jiménezi buruz idatzitako oroitzapenak. Poetarekin izan zuen harremanaren eta haren irakaspenek utzitako arrastoaren lekukotasuna dira.
7. Juan Ramón Jiménezen argazkiak.

ERNESTINA DE CHAMPOURCIN ETA HAREN IBILBIDE INTELEKTUALA

Ernestina de Champourcinek irakurketen, etengabeko jakin-minaren eta klasikoen azterketaren bidez osatu zuen bere prestakuntza. Beira-arasa honetan, haren Batxilergoko titulua eta bizitzan zehar izan zituen interesak islatzen dituzten zenbait liburu erakusten dira.

1. Batxilergoko titulua. 1920ko hamarkadan, emakumeentzat oraindik oso ezohikoa zen **Batxilergoa** ikasteko aukera: haren belaunaldiko mila neskatik hamar baino gutxiago iristen ziren ikasketa horietara.
2. 1920ko eta 1930eko hamarkadetan, Ernestinak **bere literatura-prestakuntza osatu zuen literatura unibertsaleko klasiko handietako** batzuk jatorrizko hizkuntzan irakurriz. Gaur egun, Europako liburu-denda ospetsuenetako batzuetan eskatutako argitalpen horiek haren liburutegi pertsonaleko altxorrik baliotsuenetakoak dira.
    - Valéry, Paul, *Charmes* (Gallimard, 1926).
    - Dante Alighieri, *La divina commedia*, commentata da G. A. Scartazzini (Ulrico Hoepli, 1920).

3. **Erbestean**, bizirik irauteko, Ernestina de Champourcinek denbora asko eman zuen **itzulpengintzan**, bai liburuak itzultzen, bai biltzarretan. Ingelesetik eta frantsesetik itzultzen zuen Fondo de Cultura Económica argitaletxearentzat, hasieran Colegio de Méxicorekin lotura zuenarentzat. Itzuli zuen obra ospetsuenetako bat Gaston Bachelarden *El aire y los sueños: ensayo sobre la imaginación del movimiento* izan zen (Fondo de Cultura Económica, 1958).

4. Ernestinak **Mexikorako** erakarpena sentitu zuen han bizi izan zen lehen unetik. Bertako paisaien exotismoak, jendearen ohiturek eta adierazteko moduek hasieratik liluratu zuten. Geroago, Espainiara itzuli ondoren, oroitzapen horietako batzuk liburuetan gordeko zituen: argazki-liburuak eta Mexikoko poesia-liburuak, iraganaren lekuko gisa haren liburutegi pertsonalean betiko geratuko zirenak.
    - *Antología General de la Poesía Mexicana : (Siglos XVI-XX)*. Editada por Agustín del Saz. (Bruguera Mexicana de Ediciones, 1977).

5. Iraganeko eta gure mendeko **espiritualtasun-libururik** ezagunenetako batzuk etengabeko erreferentzia dira Ernestina de Champourcinen poesian. Horien artean, erbestean bizi izan zuen konbertsio erlijiosoan seguruenik eragina izan zuen bat nabarmen daiteke: Thomas Mertonen *Bread in the wilderness* (Hollis & Carter, 1954). Aleak zenbait orrialde azpimarratuta ditu.

6. **Gasteizen jaioa zenez**, Ernestina de Champourcinek beti sentitu zuen, nolabait, Arabako hiriarekiko lotura. Arabako Foru Aldundiak «Ernestina de Champourcin» poesia-saria sortu ondoren, Gasteizekiko interesa eta, bereziki, euskal poetekikoa areagotu zitzaizkion. Horren

lekuko dira haren liburutegira iritsitako zenbait liburu, hala nola *Poetas vascos*. Ramón Irigoyen y otros liburuxka (Caja de Ahorros Municipal, 1983).

7. «Recuerdos sin memoria» Ernestina de Champourcinek 1982 eta 1983 artean idazten hasi zen **autobiografia** baten zirriborroa da. Haurtzaroa, Champourcinen prestakuntza intelektualaren eta poesiarako bokazioaren abiapuntua, da zirriborroan gehien garatutako garaia; bertan, bokazio intelektual sendoa agertzen da.
8. Ernestina de Champourcinen argazkiak.

Transkripzioaren itzulpena

Zer konta daiteke liburuz betetako haurtzaro batez, liburuz inguratua, liburuek blaitua eta taxutua? Begiak ixten ditut, oroimena nire zazpi, sei, bost urteetan bilduz, eta koadernaketak, azalak, izenburuak baino ez ditut ikusten... Bazen frantsesezko alfabeto moduko bat, letra, silaba eta esaldi oso bitxiekin, pentsarazten zidana: «Ma mère lavera ma robe samedi». Zergatik garbituko ote zuen amak nire soinekoa larunbatean?
Eta gaur esaldi ergel horrek oso urrun eramaten nau, eta hurbilago ere bai. Lehenik, igande triste haietara, berehala aspertzen ninduten beste neskatilekin nahitaez ongi pasatu behar izaten nuen haietara.
Geroago, Prado Museoko igandeetara, orain baino jende gutxiagokoetara, niretzat konpainia handiagokoetara, Goyaren Kristorena gertatu zenean...

ERNESTINA DE CHAMPOURCIN

Hemen bildutako poema-liburuek, erreseinek, artikuluek eta aldizkarietan argitaratutako poemek Ernestina de Champourcinek bere garaiko literatura-bizitzan emandako lehen urratsak jarraitzeko aukera ematen dute. Lehen liburutik, En silencio (1926), Cántico inútil (1936) lanera arte, haren poesiak gero eta arreta handiagoa jaso zuen kritikaren aldetik. Ernestina de Champourcinek ale eta erreseina hauek bere artxibo pertsonalean gordetzen zituen.

1. Ernestina de Champourcin, *En silencio... Poesías* (Espasa-Calpe, 1926). Gerra aurreko poema-liburuen lehen argitalpenak; Ernestinak Madrilen gordetzen zuen liburutegi pertsonalekoak ziren.
2. Ernestina de Champourcin, *Ahora: poesías* (Madrid, 1928). Obra honetan, Champourcin korronte poetiko berrietara irekitzen da.
3. Ernestina de Champourcin, *La voz en el viento: 1928-1931* (Compañía General de Artes Gráficas, 1931). Poema-liburu honetan, dagoeneko erabat berea den ahots poetikoa ageri da.
4. Ernestina de Champourcin, *Cántico inútil* (Aguilar, 1936). Lan honekin heldutasun poetikora iritsi zen, eta kritikaren aitortza jaso zuen.
5. «Silueta lírica. Ernestina de Champourcin». Díez Canedok *Ahora* liburuari *El Sol* egunkarian egindako erreseina. Bertan dioenez, lanak «Espainian emakume batek idatzitako bertsorik onenetako batzuk» biltzen ditu.

Aquí, en este libro, "Cántico inútil", que es obra y gracia
ujer, la poesía, toda la poesía, surte, como feliz réplica de
ko tradicionalmente postergado y cohibido, de una exalta
gítima y plausible: de la exaltación de la feminidad. En e
rsos la feminidad redargu
gable y con los más
anzas de los mojig
la "incólume" hi
mujer—, la muj
os y convencio
orosas—poétic
utelas. Un ai
res... extrín
ra sentir y
r íntimo de s
z equivale a
snudez del e
indumento a
conciencia—en
e las confidencias—
rcin son elementos a
quilan con fervor i
juicios. La ya
la interpreta
así canta n
talizar sus
na, todo,
ma. Por e
desorbit
ta de un
to más suasorio e i
a las obtusas
osos guardia
—que es l
mismos a
exigen
sigilos
se con
obsce
el resp
—, de
íntim
encubri
y se
abrasa.
na de Cl
e consume
niencias
es
mu

BESTE EGILE BATZUEK CHAMPOURCIN IDATZITAKO GUTUNAK

Ernestina de Champourcinek bere artxibo pertsonalaren zati handi bat galdu zuen erbestera joan zenean, baina gutun batzuk gordetzea lortu zuen: esaterako, Cernudari Lyceum Cluben poesia-errezitaldi bat eta hitzaldi bat eskaintzeko egiten dion gonbidapena, Antonio Machadok Cántico inútil poema-liburua bidali izana eskertzeko idatzitako gutuna, edo Dulce María Loynazekin izandako gutun-trukea. Denborarekin, Kubako eta Iberoamerikako literaturaren figura nagusietako bat bihurtuko zen Loynaz (Miguel de Cervantes saria, 1992).

Gerrak 27ko poeta askorengandik bereizi zuen Ernestina, baina gutun-trukeari eusten jakin zuen, eta horrek distantziak gainditzen lagundu zion erbestean emandako urteetan. Horren adibide dira Azorínen 1964ko gutuna eta Vicente Aleixandrek 1970ean idatzitako Gabonetako zorion-agurra.

1. Carta de Luis Cernuda a Ernestina de Champourcin (14/1/1935).
2. Cartas de Dulce María Loynaz a Ernestina de Champourcin (1928-1929) acompañadas de poemas.
3. Carta de Antonio Machado (1/5/1936).
4. Carta de Azorín (23/9/1964).
5. Tarjeta postal de Vicente Aleixandre a Ernestina de Champourcin (11/12/1970).

Transkripzioen itzulpenak

1. Luis Cernudaren gutuna

   Urtarrilaren 14a

   Ernestina lagun maitea: ez dakit Lyceumek gonbidapenak bidaltzen dizkien hizlariak lagun gisa aipatzen dituen pertsonei. Nolanahi ere, mesedez, ez bidali Salinasi; konpromisoan jarriko luke. Esan dit dagoeneko irakurraldira bakarrik joango dela; badakizu ia ez duela denborarik.

   Bihar Marisa Pinero ikusiko dut. Gero deituko dizut, larunbateko irakurraldiari buruzkoak zehazten amaitzeko.

   Hona hemen nire liburua.

   Agur bero bat zure lagunaren aldetik,

   Luis Cernuda

2. Dulce María Loynazen gutuna

   Ez nago triste; zuri iruditzen zaizu.

   Itsasoaren hurbiltasun mingarriak itzal urdinkarak ematen dizkit; urrunetik bioleta-sorta zimel bat ematen dut; baina ez, ni ez nago triste, soilik nahi nuke zilar-berdezko isla betiereko honetatik urrun bizi, nire etxea beti inguratzen duen giro fosforeszente, more, heze honetatik pixka bat askatu.

   Batzuetan amets egiten dut itsasotik urrun dagoen hiri batera ihes egitearekin, itsasoa nire atzean izango ez dudan hiri batera; hiri gris eta trinko batera, nitrozko farolak eta gotorlekuak dituena, barnealdera igoa.

   Norbaitek itsasoa eramango balu... Zaku handi-handi batekin etorriko balira, eta barruan sartuko balute harkaitz beltzak dituen itsaso hau, bere belaontzi geldoekin, bere kaioekin eta hain modu berezian begiratzen didaten begi irteneko karramarroekin...

   Laster arte, apirileko lirio zuriak etorri arte.

   Dulce María

3. Antonio Machadoren gutuna

   Ernestina de Champourcin andereñoa:

   Lagun ospetsu hori:

   Atzerapen handiz, postaren erruz, iritsi zait zure Cántico inútil liburua, bidaltzeko adeitasuna izan zenuena. Lehen orrialdetik azkenera arte gozamen handiz irakurri dut, eta berrirakurtzeko asmoa dut. Ezagutzen nituen zure lehen liburuetako bertso oso eder batzuk. Orain argitaratu duzun honetakoek, nire ustez, urrats erabakigarria erakusten dute poesia osorantz, literatura-moda ororen gainetik edo haietatik at. Jainkoa izan dezazula lagun, gidari eta bide horietan euskarri.

   Izan nazazu beti zure miresle eta lagunik handiena,

   Antonio Machado

   Madril, 1936ko maiatzaren 1a

4. Azorínen gutuna

   Madril, 1964ko irailaren 23a

   Champourcinko baronesa andre txit gorena.

   Lagun ospetsu hori: Ekuadorren hain luxuz inprimatutako Juan José Domenchinaren liburu honen buruan hiru hitz hauek jar daitezke: Melankolia, Herrimina, Saudade. Bide horretatik iristen da El Paularko kartusiara, Jovellanos bezala. Orain, itxurakeria eta harrokeria geratzen dira.

   Agur bero bat,

   Azorín

5. Vicente Aleixandreren postala

   Eskerrik asko zure zorion-agur ederragatik. Eguberri on eta 1971 urte berri on. Jaso nuen Juan Joseren antologia (Adonaisen harpideduna naiz). Zoragarria!

   Vicente Aleixandre

   Madril, 1970eko abendua

ESKAINTZA DUTEN LIBURUAK

Hemen bildutako poema-liburuek, erreseinek, artikuluek eta aldizkarietan argitaratutako poemek Ernestina de Champourcinek bere garaiko literatura-bizitzan emandako lehen urratsak jarraitzeko aukera ematen dute. Lehen liburutik, En silencio (1926), Cántico inútil (1936) lanera arte, haren poesiak gero eta arreta handiagoa jaso zuen kritikaren aldetik. Ernestina de Champourcinek ale eta erreseina hauek bere artxibo pertsonalean gordetzen zituen.

1. Jorge Guillén, *Cántico* (Revista de Occidente). Egileak Ernestina de Champourcini eskainitako alea.
2. Vicente Aleixandre, *La destrucción o el amor* (Signo, 1935). Egileak Ernestina de Champourcini eskainitako alea.
3. Alberti, Rafael, *Sobre los ángeles* (1927-1928) (Compañía Ibero-Americana de Publicaciones, 1929). Eskaintza eta marrazkia ditu: «A Ernestina Champourcin, su amigo Rafael Alberti».
4. «Poesía de hoy. Escaparate Primero, Escaparate Segundo y Tercer escaparate », Ernestina de Champourcin, *La Época* (10/1928).
5. «El secreto de los poetas. Ernestina de Champourcin dice…» *La Gaceta Literaria* (7/1928).

CHAMPOURCIN-EN POEMEN ZIRRIBORROAK

Jatorrizko zirriborroek Ernestina de Champourcinen idazketara hurbiltzeko aukera ematen dute, sorkuntza-unean bertan. Zuzenketek, ezabaketek, ordezkatutako hitzek eta berridatzitako bertso-lerroek erakusten dute nola bilatzen eta arazten duen poetak bere adierazpidea, behin betiko forma aurkitu arte.

1. **Ernestinak 1977an idatzitako egunerokoa**, Espainiara behin betiko itzuli ondoren. Eguneroko batean espero daitezkeen oharrez gain —batez ere haurtzaroari buruzkoak—, oroitzapen-zatiak ditu, gero *La ardilla y la rosa* liburuan argitaratuak, eta poema-zirriborro ugari; horien artean dago hemen ikus daitekeena, *La pared transparente* liburuan argitaratu zena.

2. Ernestina de Champourcin, *La pared transparente* (Los libros de Fausto, 1984).

3. **Hirugarren koadernoa**. Koaderno honek ere eguneroko-oharrak, poema-zirriborroak eta autobiografia-zatiak ditu. Barruan agertzen diren datei esker, 1989 eta 1991 artean koka dezakegu. Idazki autobiografikoak zabal jorratzen ditu gerrako eta erbestealdiko urteak, Mexikora iritsi arte. Itsasoa motibo gisa agertzen da hemen: etengabeko presentzia horrek batasuna ematen dio etapatan banatutako bizitza hari.

4. **Laugarren koadernoa**. Koaderno honek 1984 eta 1993 artean datatutako poema-zirriborroak ditu. Haietako batzuk gero *Huyeron todas las islas* liburuan argitaratutako poemenak dira. Baina gehienen kasuan, ez dugu argitaratu ziren berririk. Hala gertatzen da koadernoa irekita dagoen orrialdeko poemarekin (84-XII-31).

5. Ernestina de Champourcinen argazkia.

Transkripzioen itzulpenak

1. *Horma gardena* lanean argitaratutako poemaren zirriborroa.

Itsasoa biribila zen,
bizitza inguratzen zigun.
Zer gardentasun berdek
lausotzen zuen isiltasuna
behatokiaren atzean!

Eta zer egiten zuen lagunak,
jaka gorrikoak
eta begi urdinekoak,
Mexikoko zeru bat
esku artean helduta?

Noizbait jakingo du
zer sorginkeria ilun

uxatu zuen gau hartan
bere presentzia magikoaz,
egunsentian
dena bestelakoa izan baitzen.
Norbait urrundik iritsi zen
berriro... lehen bezala.

(Otsailaren 10ean datatua)

2. Memorien zirriborroa

«Itsaso zati bat bizitza osorako inpresio, kolore edo mugimendu bat izan daiteke. Lehen aldiz zerbaiten esperoan murgiltzen zaren itsasoa, edozer gauzaren esperoan, hotz horren esperoan izan ezik, noizbait laztan bihurtuko den izotzezko urtze horren esperoan izan ezik. Itsasoa txakurrarekin edo txakurra itsasoarekin, Dalírena ote? Ziburuko itsasoa, geroago La Reservarekin. Gure "Villa Adrianne" txaleta, olatuen gainetik jauzi egiten erakusten ziguten emakume eta gizon bainulariak, hain harea fina eta algen eta maskorren misterioa. Frantziako itsasoa, Saint Nazairekoa, Valentziakoaren eta Bartzelonakoaren ondoren, gerra betean ikusi eta sentitutakoak. Nire azken itsaso espainiarrak, Veracruzekoa eta Acapulcokoa baino lehen». (251)

3. Poema argitaragabearen zirriborroa

Eta [etengabeko jaiotze bat] jaiotza bat zen, minutuz minutu
arima harrotzen eta zentzumenak zabaltzen zizkidana,
mirari askotarikoa zen, adieraztezina eta itzalik gabea,
ordura arte ukatua izan zitzaidana.
Gauez izan zen hura ere.
Norbaitek zauriak? eta sekretuak ezereztu zituen
izar bakarrari bidea libre uzteko.
Zer baso-, itsaso- eta ortzadar-gozamena,
eta zer bake oldarkorra, gerrarako prest altxatua!
Nondik kimu haiek? Arrosa eskerga,
bertatik [zintzilikatzen] sortuko zen, kuskuz kusku,
bizitzaz eta mugimenduz betetako erlauntza usaintsua.
Zer aingeruk estutu zituen munduaren bi poloak
[ezohiko] migraina bitxi batek gaixotutako lokiak balira bezala?
Min lehor eta ziztakaria, ia bere buruarentzat arrotz den
emankortasun baten poz lurperatua.

CARMEN CONDE

Carmen Condek (1907–1996) mugarri bat ezarri zuen Espainiako kulturaren historian: 1978an, Real Academia Españolako lehen emakume akademikoa bihurtu zen. Haren eta Ernestinaren arteko harremana 1927an hasi zen, eta hamarkada luzez iraun zuen, gutun-truke oparo baten bidez. Gutunez eta argazkiez gain, hemen ikusgai daude Carmen Condek Gerra Zibila baino lehen idatzitako zenbait obraren aleak, Ernestina de Champourcinek bere liburutegi pertsonalean gordeak.

1. «Una revista de juventud. Ley», Ernestina de Champourcin, 1927/12. Ernestina de Champourcinek Ley aldizkariari buruz idatzitako erreseina. Carmen Conderi bidali zion, eta bien arteko adiskidetasun luzearen abiapuntua izan zen.
2. Ernestina de Champourcinek Carmen Conderi idatzitako gutunaren hasiera, hark erreseinaren bidalketari erantzun ondoren.
3. *Epistolario: (1927-1995). Ernestina de Champourcin y Carmen Conde*, ed. por Rosa Fernández Urtasun (Castalia, 2007).
4. Carmen Conde, *Brocal*, (Imp. Ciudad Lineal, 1928).
5. Carmen Conde, *Júbilos : poemas de niños, rosas, animales, máquinas y vientos* (Sudeste, 1934).
6. Carmen Conde, *Por la escuela renovada*, (Redacción y Administración, 1931).
7. Carmen Conde, «Ernestina de Champourcin Poesía de Amor» (28/6/1936).
8. Carmen Conde, *Guía de buena amistad* (Ernestina de Champourcini gutun batean bidalia, 1929/4).
9. Carmen Condek Ernestina de Champourcini bidalitako Gabonetako zorion-agurra (1975/12/29).
10. Carmen Condek Ernestina de Champourcini idatzitako gutuna (1978/9/24).
11. Carmen Conderen poemak (1971/3/25–1974/8/4).
12. «Al fin, una mujer en la Real Academia Española La “sublime decisión” de Carmen Conde» (2/1978).
13. «Carmen Conde, inmortal de la Real Academia de la Lengua» (2/1978).
14. Carmen Conderen argazkiak.

Transkripzioen itzulpenak

[«Ernestina Michels de Champourcin y Morán de Loredo» izena inprimatuta duen txartela. Madrid / Marqués de Villamejor 3]
[Madril, 1927-12-7]
Zorionak eta agur bero bat zure kidearen aldetik,

[Erreseina baten egunkari-zatia erantsita: Ernestina de Champourcin, «Una revista de juventud: *Ley*», *La Época*, 1927/12/3]

Madril, 1927-XII-20

Carmen Conde andereñoa

Urruneko lagun hori:

Atsegin handiz ematen diot hasiera gutun-truke honi, berriro ere nire begikotasun bizia adieraziz eta gutun hauek elkar pixka bat hobeto ezagutzen lagunduko digutelakoan; izan ere, miresmen eta ideal berberek lotzen gaituzte dagoeneko, isilbidez.

Ia pena ematen dit Cartagena Ilustrada aldizkariaren bidez ezagutu izanak; han marraztutako nire profil poetikoa osatu gabea eta zaharkitua da gaur egun. Arrazoi beragatik ez naiz ausartzen En silencio bidaltzera: duela bi urte argitaratu nuen lehen liburua da, eta bertakoak dira zuk ezagutzen dituzun bertsoak.

Orain liburu berria prestatzen ari naiz, udaberrirako agian; amaitzen dudanean Juan Ramón Jiménezi eramateko asmoa dut, nire lagun handi eta maisu miretsiari. Haren aholkuak dira konfiantza osoz jarraitzen ditudan bakarrak, eta honetan ere hark esandakoa egingo dut.

Joan den hilabetean, arratsalde batez haren etxean nengoela, zuri buruz hitz egin zidan begikotasun handiz, eta poz-pozik zegoen Ley aldizkarirako hautatutako hiru poematxoekin. Mota horretako libururen bat prestatzen ari zara? Zoragarria iruditzen zait, originala eta modernoa; Juan Ramónek hain ederki iristera animatzen gaituen «kopeta gogoetatsuaren galeria eder» horretara bideratua.

Mila esker Diario poético bidaltzeagatik. Argitalpen pribatura harpidetuta nagoenez, liburu-saltzaileak oraindik ez zidan lehen alea bidali. Zure adeitasunari esker, lehenago ezagutu ahal izan dut «Señal» bidezko eta merezitakoa.

Hitz egidazu zure literatura-egitasmoez eta zaletasunez, ea, susmoa dudan bezala, horietan ere bat gatozen. Hemen argitaratzen edo egiten den gauza interesgarri ororen berri eman diezazuket, eta nire laguntzak zerbaitetarako balio badizu, poz handia hartuko dut baliagarri izateaz.

Izan nazazu, konfiantza osoz, zure lagun zintzo,

Ernestina de Champourcin

Helbidea: Marqués de Villamejor 3

CONCHA MÉNDEZ

Lyceum Club Femeninon, Ernestinak beste emakume poeta batzuk ezagutu zituen. Haiekin partekatzen zituen poesiari emandako dedikazioa eta emakumeek garaiko gizartean izan behar zuten lekuarekiko kezka. 1929 inguruan Concha Méndezekin izandako gutun-trukea haien egitasmoei arnasa ematen zieten itxaropenaren eta baikortasunaren erakusgarri ederra da. Poeta, antzerkigile eta abangoardista, Concha Méndezek (1898–1986) 27ko emakumeen espiritu askea gorpuztu zuen. Ernestinari idatzitako gutunek arima abenturazale hori transmititzen dute. Bidaiak, itsasoa eta etorkizuneko egitasmoak agertzen dira haietan, begirada ireki eta baikor batetik.

1. Concha Méndezek Ernestina de Champourcini bidalitako gutunak eta postalak, 1929.
2. *Vanguardia es una mujer*, de Clara de Frutos, (Norma Editorial, 2024).
3. *Concha Méndez : memorias habladas, memorias armadas*, de Paloma Ulacia Altolaguirre (Mondadori, 1990).

Transkripzioen itzulpenak

1. Concha Méndezek Ernestina de Champourcini. Londres.

Ernestina lagun maitea:

Duela zenbait egunetik munduko hiririk handienean nago. Hau zoragarria da. Gero eta pozago nago etorri izanaz. Badirudi nire bizimodua ongi moldatuko dudala.

Orain arte frantsesetik itzulpenak egiten aritu naiz. Orain Elstreen sartzeko asmoa dut, Ingalaterrako Hollywooden. (...)

Espainiar Klubean poeta gisa aurkeztu naute, eta eztabaida batean parte hartu behar izan dut. Eta atzo, Pastorren izenean —Londresko Unibertsitateko Kings Collegeko espainierako katedraduna da—, hara joan eta poesia modernoari buruzko hitzaldi bat emateko eskatu zidaten. Eta gero —beste egun batean— nire poemak soilik irakurtzeko saio bat egiteko. Ez dizut esan beharrik horrek niretzat zer esan nahi duen.

Jakina, poeten artean zu aipatzeko asmoa dut. Emakume poeten artean, uste dut zutaz bakarrik hitz egingo dudala. Eta nahiko nuke zure azken poema batzuk bidaltzea, irakurtzeko.

Bidali iezazkidazu posta ziurtatuz, helbide honetara:

2. [Lyceum Cluben gutun-burua, 138, Piccadilly]

Londres, 1929ko maiatza

Ernestina maitea:

Zer pentsatuko duzu nire isiltasunaz? Ez duzu pentsatuko zutaz ahaztu naizenik, nahiko nukeen bezain maiz idazten ez badizut ere. Baina uharte eder honetan gehien falta zaidana

denbora da. Ez nuke lorik egin beharko denari nahi bezala erantzuteko; baina nire nerbioek ez didate halakorik uzten. Tira, ez dut barkamena eskatzen jarraituko, hain ulerkorra zaren honetan...

Salinasekin oso maiz ateratzen naiz museoak eta abar ikustera; zure agurrak eman zizkidan, eta nireak eramango dizkizu Madrilera iristean.

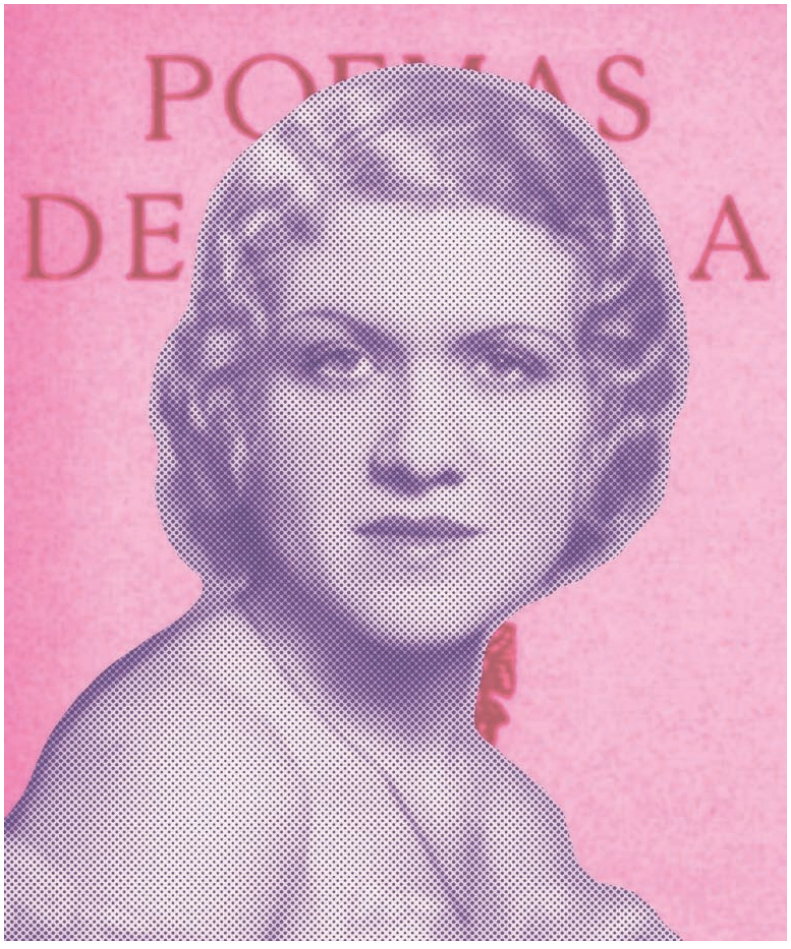
Pilarren bidez badakit Lyceum aurrera doala. Kosta ahala kosta eutsi behar diozue. Hemen Londresen emakumeen zenbat klub dauden ikusita, ezinbestean desiratzen du batek Espainian gauzak dauden [mailaz] besteko batean egotea, emakumeek klub bat izatetik hasita; izan ere, garai modernoetan nahiko beharrezkoa da hori.

JOSEFINA DE LA TORRE

Josefina de la Torre (1907–2002) 27ko belaunaldiaren berrikuntza poetikoari lotutako emakume-ahotsetako bat izan zen. Ernestina de Champourcinekin batera sartu zuten Gerardo Diegoren 1934ko *Antología* bilduman. 1977an, Champourcinek gogoan izan zuen «Algunos olvidos injustos» artikuluan; bertan salatu zuen Gerra Zibilaren ondorengo literaturaren historiak 27ko belaunaldiko emakume idazleak baztertu izana.

1. Josefina de la Torre, *Versos y estampas* (1927). Ernestina de Champourcinen liburutegiko alea.
2. Josefina de la Torre, *Poemas de la isla* (Viceconsejería de Cultura y Deportes de las Islas Canarias, 1989).
3. Ernestina de Champourcin, «Algunos olvidos injustos», *Arriba* (5/5/1977).
4. 27ko belaunaldiko emakumeen lehen antologiak
    - *Poetisas españolas. Antología general*, editado por Luzmaría Jiménez Faro (Torremozas, 1996)
    - *Antología de poetisas del 27*, editado por Emilio Miró (Castalia, 1999)
    - *Peces en la tierra: antología de mujeres poetas en torno a la Generación del 27*, editado por Pepa Merlo (Fundación José Manuel Lara, 2010)

GERARDO DIEGOREN ANTOLOGIA ETA 27KO TALDEAREN SORRERA

27ko poetek, beste ezeren gainetik, lagun talde bat osatzen zuten. «27ko belaunaldi» gisa izan zuten aitortza funtsezko bi gertakariren inguruan eraikiz joan zen, ondoko aipuek erakusten dutenez:

> «27ko belaunaldia, egiaz, Góngoraren mendeurrenaren harira batu zen, 1927an, eta Gerardo Diegok hautatutako antologian aurkeztu zen irakurleen aurrean, talde bat eginda». (Villar)

> «Hamabi poeta eta lau emakume zeuden, baina Espainiako matxismoak indarrean jarraitzen zuen, ohi bezala; protesta handiak izan ziren, eta Gerardok Josefina de la Torre eta ni sartzea baino ez zuen lortu. Gainerako poetei ez zitzaien axola izan bi emakume taldean sartzea». (Champourcin).

1. Góngoraren omenez Sevillako Ateneoan egindako bileraren berri ematen duen artikuluko argazkia, 1927ko abenduaren 17an hartua. Irudi ospetsu horretan ageri dira, besteak beste, Lorca, Alberti, Guillén, Dámaso Alonso eta Gerardo Diego.
2. *Poesía española. Antología (contemporáneos)*, de Gerardo Diego (Signo, 1934).
3. Gerardo Diegok Ernestina de Champourcini bidalitako postala (1924/7/4).
4. Gerardo Diegok Ernestina de Champourcini idatzitako gutunak (1928, 1929).
5. Vedme aquí caminando sobre mi propio verso, Gerardo Diegorena. Ernestina de Champourcinen artxibo pertsonalean gordetako eskuizkribua.
6. *Carmen* eta *Lola* Gerardo Diegok sortutako bi aldizkari izan ziren. 27ko taldea sendotzen lagundu zuten, literatura-omenaldien —Góngoraren edo Fray Luis de Leónen mendeurrena, esaterako— eta polemika estetikoen bidez.
7. Gerardo Diegoren argazkia Juan José Domenchinarekin, Madrilgo Casinoan.

Transkripzioaren itzulpena

1929ko urtarrilaren 31

Ernestina de Champourcin andereñoa:

Idatzi al dizut dagoeneko? Ez? Ameriketara ontziratzera nindoala jaso nuen zure liburua. Orduan berehala irakurri eta gozatu nuen, eta, jakina, zuri esateko asmoa hartu nuen. Ez dakit egin nuen. Badaezpada, orain itzuli naizenez, zure liburuaren txanda iritsi eta behar bezala berrirakurri dudanez, lerro hauek idazten dizkizut, zure bertsoak eta eskaintzaren adeitasuna eskertzeko. Hobe berandu, inoiz ez baino. Nire poza erabatekoa izango litzateke zu ere elkarren lagun ditugunen artean izaterik banu, dagoeneko estimatzen ditudanen artean zauden bezala.

Eskua estutzeko aukera iritsi bitartean, izan nazazu lagun eta poesiako kide leial gisa; zure esanetara naukazu.

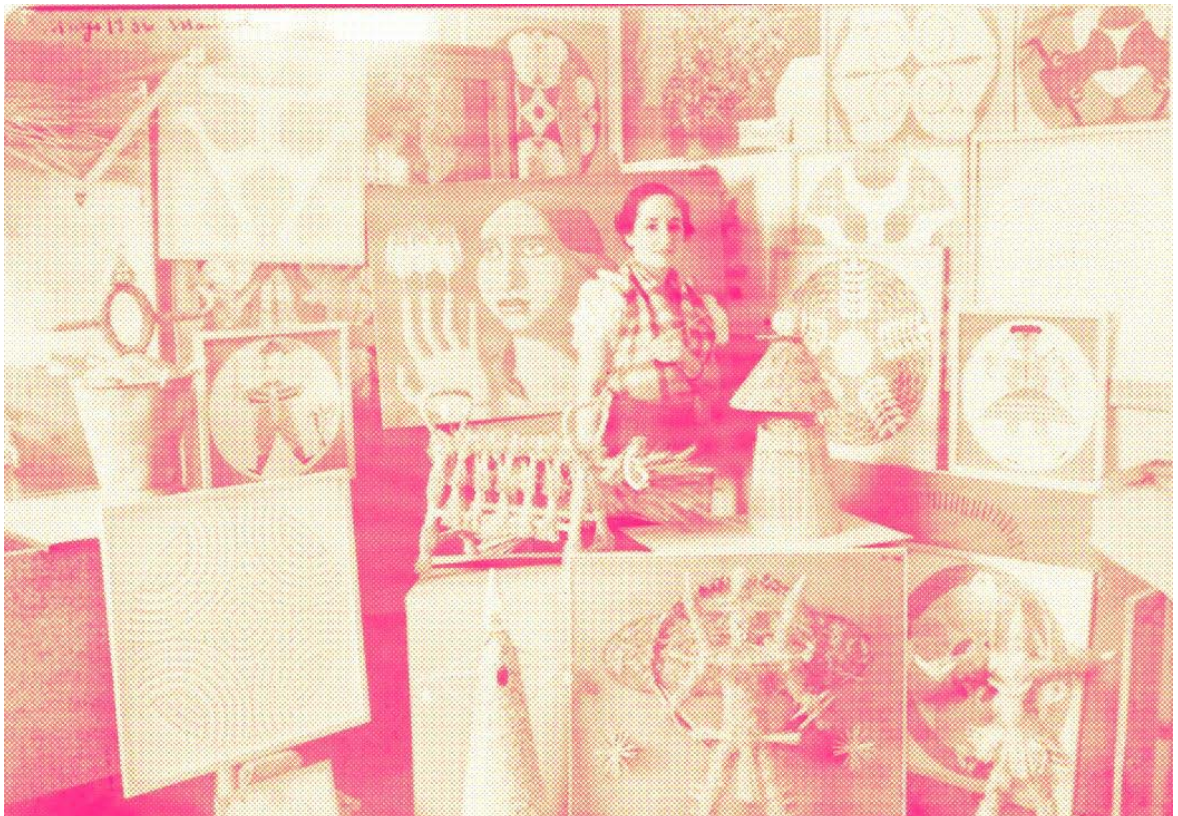
Adeitasunez,

Gerardo Diego

27KO BESTE EMAKUME IDAZLE BATZUK

27ko belaunaldiak sorkuntzaren eta pentsamenduaren oso esparru desberdinetan aritutako emakumeak bildu zituen. Poetez gain, baziren eleberrigileak, antzerkigileak, saiakeragileak, itzultzaileak eta filosofoak ere, beren garaiko kultura-berrikuntzan aktiboki parte hartu zutenak. María Teresa León, Rosa Chacel, Luisa Carnés eta María Zambrano dira figura horietako batzuk, adierazteko eta pentsatzeko modu berriak arakatzeko borondateak elkartuak. Beira-arasa honetan bildutako liburuek haien ibilbideetara hurbiltzeko eta 27ko emakumeen irudia poesiaz harago zabaltzeko aukera ematen dute.

1. María Teresa León, *Memoria de la melancolía* (Bruguera, 1982) / María Teresa León, *Memoria de la melancolía* (Galaxia Gutenberg, 1999).
2. María Teresa León, *Obras dramáticas y escritos sobre teatro* (Asociación de Directores de Escena de España, 2003).
3. Rosa Chacel, *Estación, ida y vuelta,* 1930 (Espasa-Calpe, 1999).
4. María Zambrano, *Filosofía y poesía*, 1939 (Ediciones de la Universidad de Alcalá de Henares, 1993).
5. María Zambrano, *Pensamiento y poesía en la vida española,* 1939 (Endymión, 1987).
6. Luisa Carnés, *Tea rooms : mujeres obreras : (novela reportaje)*, 1934 (Imp. de Juan Pueyo, 1934).
7. Luisa Carnés, *Rojo y gris : escritos en España entre 1924 y* 1939 (Espuela de Plata, 2018).

27KO BELAUNALDIA, POESIAZ HARAGO

27ko belaunaldiak sorkuntzaren eta pentsamenduaren oso esparru desberdinetan aritutako emakumeak bildu zituen. Poetez gain, baziren eleberrigileak, antzerkigileak, saiakeragileak, itzultzaileak eta filosofoak ere, beren garaiko kultura-berrikuntzan aktiboki parte hartu zutenak. María Teresa León, Rosa Chacel, Luisa Carnés eta María Zambrano dira figura horietako batzuk, adierazteko eta pentsatzeko modu berriak arakatzeko borondateak elkartuak. Beira-arasa honetan bildutako liburuek haien ibilbideetara hurbiltzeko eta 27ko emakumeen irudia poesiaz harago zabaltzeko aukera ematen dute.

1. Maruja Mallori buruzko liburuak:
   - *Maruja Mallo* (Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, 2009).
   - *Maruja Mallo y la vanguardia española*, por Shirley Mangini González (Circe, 2012).
   - *Maruja Mallo: la gran transgresora del 27*, por José Luis Ferris (Temas de Hoy, 2004).
2. *Buñuel, un cineasta surrealista* [Vídeo] (A Contracorriente Films, 2022).
3. *La generación musical del 27* [Grabación sonora]. Obras de Rodolfo Halffter, Salvador Bacarisse y Gustavo Pittaluga (Almaviva, 1996).
4. Salvador Dalík Pablo Beltrán de Herediari idatzitako gutuna.

Transkripzioaren itzulpena

[KONFIDENTZIALA]

Lagun maitea, berri «konfidentzialen» bidez aurreratu diezazuket «Picassoren auzia» hilabete gutxi barru Espainiarentzat halako «arrakasta» bihurtzeko bidean dela, ezen «enpresa bera ere harrituko baitu».

Eskertuko nizuke Camón Aznar zintzo eta adimentsuari nire eskerrik adiskidetsuenak helaraztea plagioei buruzko bere artikuluagatik. Ez dut Ruidrejoren helbiderik: hari ere helarazteko eskatzera ausartzen naiz: mila esker!! Eskerrik asko, orain [motorragatik]

Besarkadak,

Dalí

1952

Organizan
Rosa Fernández Urtasun. Departamento de Filología de la Universidad de Navarra.
Inés Irurita. Archivo General de la Universidad de Navarra

Colaboran
Bibliotecas Públicas de Navarra
Biblioteca de la Universidad de Navarra

Dirección y comisariado
Rosa Fernández Urtasun
Colabora: Adriana Obregón

Diseño gráfico
Candela Paredes

Coordinación
Raquel Cascales
Colabora: Rocío Pardo de Santayana

Guia didáctica
Ana Lopera
Esther Mora
Mercedes Aguilar
Iosu Múgica

Universidad de Navarra
ARCHIVO GENERAL | DEPARTAMENTO DE FILOLOGÍA | SERVICIO DE BIBLIOTECAS

Bibliotecas Públicas de Navarra
Nafarroako Liburutegi Publikoak

Gobierno de Navarra
Nafarroako Gobernua
AGENDA 2030

Todos los documentos de las vitrinas proceden del Fondo Ernestina de Champourcin del Archivo General de la Universidad de Navarra.

Todos los libros expuestos proceden de la Biblioteca de la Universidad de Navarra.

Imágenes
La mayoría de las imágenes pertenecen al Archivo General de la Universidad de Navarra o son de copyright libre.

Otros créditos:
- Sentadas de la junta directiva del Lyceum Club Femenino en el salón de tertulias (Madrid, 11/12/1932). Estudio fotográfico Alfonso. Archivo General de la Administración, Ministerio de Cultura
- Fotografía de la biblioteca del Lyceum en el folleto sobre los Círculos Medina, Madrid, Sección Femenina de F.E.T. y de las J.O.N.S., 1965. Archivo General de la Administración, Ministerio de Cultura
- Retrato de Mariya Mella en su estudio rodeada por sus obras, 1958. Vicente Moreno Díez. Archivo Moreno. Fototeca del Instituto del Patrimonio Cultural de España, Ministerio de Cultura